

2. Lexikální vs. gramatické morfémy

- **lexikální morfémy**: mají komplexní sémantickou strukturu → referují k individuím (*pes*, *měst-o*), vlastnostem (*hloup-ý*, *mal-ý*), událostem (*běž-e-t*, *toč-i-t*)
- **gramatické morfémy**: obsahují gramatické rysy jako [Anim], [Masc], [Sg], [Pl], [Mass], [Perf], [Ml], [Adr], [Poses] a jejich kombinace
- lexikální a gramatické morfémy se realizují různými formami (tj. různými typy morfů):

(1) lexikální morfémy a jejich morfy	gramatické morfémy a jejich morfy
- nejsou nulové	- mohou být i nulové
- alomorfy se liší alternacemi	- alomorfy jsou fonologicky nezávislé
- mají nízkou homonymii	- mají vysokou homonymii

2.1 Problém s terminologií (kořeny, volné morfy)

- lexik. morfémy se označují také jako **kořeny**, mezi gram. morfémy jsou pak řazeny **afixy**, **auxiliáry** (= pomocná slovesa) a **fční slova** obecně
 - problém v jazycích s bohatou morfologií jako je č. → i auxiliár *jsem* a fční slova jako např. *relativa který, kdo* nebo osobní zájmena *my, on* mají identifikovatelnou vnitřní strukturu, tzn. jsou polymorfémové
 - tvrdit, že formy auxiliáru /jsem/, /jsi/, /jsme/, /jste/ jsou gramatické morfy, je tedy zavádějící → jsou to tvary, které se evidentně skládají z více morfů: [[js_{kořen}]em_{sufix}], [[js_{kořen}]i_{sufix}], [[js_{kořen}]me_{sufix}], [[js_{kořen}]te_{sufix}]
 - je tedy třeba počítat se dvěma typy kořenů: a) **autosémantické** kořeny (tj. kořeny uvnitř N, A, V, ADV), b) **syntémantické** kořeny (tj. kořeny fčních slov a auxiliárů)
 - autosém. kořeny se typicky považují za **volné morfy** → fungují jako samostatná slova
 - ale!: ve většině případů jde vlastně o kořeny spojené s nulovými sufixy → rozdíl mezi formou a morfologickou strukturou, s níž je asociována:
- (2) a. Příběhl /pes/ = [[pes_{kořen}]Ø_{Nom,Sg}]
 b. Petr přišel /bos/ = [[bos_{kořen}]Ø_{Nom,Sg,Masc}]
 c. Nevím, proč jsem tam /lez/ = [[[lez_{kořen}]Ø_{Part}]Ø_{Masc,Sg}]
- existují i **vázané autosém. kořeny** (tj. kořeny obligatorně spojené s nějakým nenulovým morfem):
- (3) a. vy-**cház**-e-t (x vy-chod-i-t, chod-i-t), pře-**náš**-e-t (x pře-nos-i-t, nos-n-ý), za-**táč**-k-a (x za-toč-i-t, toč-n-a), na-**kláp**-ě-t (x na-klop-i-t, klop-i-t)
 b. na-z-**ou**-t, vy-z-**ou**-t, ob-**ou**-t
 c. biblio-grafie, biblio-téka, biblio-filie

2.2 Gramatické morfémy

2.2.1 Afixy

- **afix** = vázaný morf → musí být spojen s kořenem, popř. kořenem a jiným afixem (výjimka: metajazykové užití typu „na počátku 20. stol. se umění hemžilo různými *ismy*“)
- afixy se klasifikují podle pozice vůči kořeni:
- **prefix**-kořen

(4) **na**-let-ě-t, **po-vy**-skoč-i-t, **po-po**-strč-i-t, **ne**-jas-n-ý, **pra**-věk, **pa**-věd-a

- kořen-**sufix**

(5) sluh-**a**, dom-**eč-ek**, skoč-**i-t**, ob-nov-**i-tel-n-ý**, mil-**ost-iv-ě**

- **koinfixen** – v č. infixy chybí; typické pro semitské jazyky, např. klasická arabština:

(6) perfektum = CaCVC ↔ /rkb/ ‘jet’ → **rakib**
↔ /fr/ ‘utéct’ → **farar**

- **cirkum-kořen-fix** – v č. gramatikách se za slova obsahující cirkumfixy považují N a A typu (7a):

(7) a. **pod**-pat-**ek**, **ná**-krč-**ník**, **ná**-rož-**í**, **zá**-praž-**í**, **pří**-moř-**sk-ý**
b. [[podpat_{PP}]ek_N], [[přímoř_{PP}]sk_N]

2.2.2 Auxiliáry

- za auxiliáry se považují tvary *jsem* atd. v préteritu
- ?? Definujte co nejvíc rozdílů, jimiž se liší auxiliár *být* od plnovýznamového a sponového *být* (*Ještě tady jsem*, *Byl jsem napaden jako první*)
- v germánských a románských jazycích (němčina, angličtina, italština atd.) existuje vedle auxiliáru *být* i auxiliár *mít*
- o auxiliáru *mít* se v č. (a ve slovanských j. obecně) uvažuje v případě konstrukcí typu *mám uklizeno*
- ?? V čem se toto tzv. slovanské perfektum liší od perfekta v germánských j.?